

نشستگاه‌ها در تمدن بین‌النهرین

ابوالقاسم دادور*

بی‌تا علیایی**

چکیده

آثار کشف شده از تمدن بین‌النهرین سال‌های بسیاری است که بهترین و ویران‌ترین‌های موزه‌های دنیا را به خود اختصاص داده است. این آثار هرچند به دلیل وضع بد محیطی و در دسترس نبودن مواد اولیه مناسب و بادوام، بسیار آسیب دیده و یا به طور کل از میان رفته‌اند؛ همچنان نظر هر بیننده‌ای را به خود جلب می‌کنند. هدف نخست این مقاله، بررسی نشیمنگاه‌های مردمان بین‌النهرین بوده است. آنچه در طی تحقیق و پژوهش برای نگارنده حیرت‌انگیز می‌نمود، تداوم این صنعت-هنر تا به امروز بوده است. با نظری اجمالی به چهارپایه‌ها-که نخستین وسیله نشستن بوده‌اند-صندلی‌های پشت‌کوتاه، سریرهای شاهی و صندلی‌های پایه بلند با تزئینات بسیار ظریف، می‌توان به این نکته پی برد که انسان طی این همه سال تنها در نوع مواد اولیه تغییراتی فاحش ایجاد کرده و گرنه ساختار و قاب همان است که مردمان اولیه مصر و بین‌النهرین به کار می‌بردند. در تصاویر مختلف، تکرار نشیمنگاه‌ها بیش از هر چیزی به چشم می‌خورد؛ از این رو تنها تعدادی که متفاوت بوده و شبیه‌ای جدید را عرضه کرده بودند معرفی شده‌اند. با توجه به آنچه ذکر شد و نیز عدم امکان نمایش همه تصاویر، در پایان مقاله تصاویر تمام صندلی‌ها و چهارپایه‌ها به طور مجزا و همچنین توالی استفاده از آن‌ها در دوره‌های مختلف بررسی شده است؛ همچنین برای دریافت بهتر، با آثار به دست آمده از مصر مطابقت داده شده است. هرچند خاک مصر آثار بیشتری از مردمانش را برای نمایش حفظ کرده است، سعی شده است، تا آنجا که تحقیق از چارچوب خود خارج نشود، این امر به بهترین شکل انجام شود. واژه‌های کلیدی: بین‌النهرین، صندلی، چهارپایه، تخت شاهی.

مقدمه

می‌کند: نخست انباشته شدن نمک در محل‌های پست مسطح و ورود آن‌ها به آب‌های زیرزمینی است و دیگری سیلاب‌ها که خانه‌ها و زمین‌های زراعی را همراه با گله‌های گاو و گوسفند در زیر گل و لای پنهان می‌کند. طغیان دورود دجله و فرات نیز سرزمین‌های وسیعی را دربرمی‌گیرد که تا ماه‌های تیر و مرداد در زیر آب باقی می‌مانند و سپس به تدریج ولی به صورت بسیار نامنظم خشک می‌شوند. در چنین شرایطی پایداری مواد به علت میزان رطوبت و فساد ناشی از نفوذ آب بسیار بالاست. همین امر موجب شده است تاریخ دانان از نحوه زندگی مردمان آن سامان در مقایسه با سایر جوامع شناخت کمتری داشته باشند.

سرزمین بین‌النهرین منطقه‌ای با وسعت ۲۰۰ هزار کیلومتر مربع و محدود میان دو رود بزرگ دجله و فرات است که امروزه در میان مرزهای سیاسی سوریه، عراق، ترکیه و ایران قرار گرفته است. این سرزمین در گذشته به نام یونانی مزوپوتامی نامیده می‌شد؛ در حالی که ساکنان باستانی آن نام واحدی نداشته‌اند و از اصطلاحاتی چون سومر، اکد، آشور و بابل استفاده می‌کردند. تمدن بین‌النهرین حدود ۳ هزار سال پیش از میلاد مسیح و با فرهنگ‌های سومری و اکدی شکل گرفت و در هزاره‌های اول و دوم پیش از میلاد با فرمانروایی بابلی‌ها و آشوری‌ها به اوج رسید. این تمدن با وجود آشوب‌های سیاسی و تجاوزهای بیگانگان و نیز حضور نژادهای مختلف با منشأ و زبان بسیار متفاوت حدود ۳ هزار سال دوام یافت. شهرهایی چون اوروک، اور، نیپور، اکد، بابل، آشور و نینوا مراکز اصلی این تمدن بودند که همه در ساحل رودهای دجله و فرات و یا در فاصله کمی از آن‌ها واقع شده‌اند. آب و هوای مرکز و جنوب بین‌النهرین از نوع خشک و تقریباً استوایی است و در تابستان دمایی حدود ۵۰ درجه سانتی‌گراد دارد. در سال دو خطر بزرگ کشاورزان بین‌النهرینی را تهدید

آشنایی با منابع شناخت اثاثیه بین‌النهرین

در آغاز "فراوانی نقش چهارپایه‌ها و صندلی‌ها در مهرهای استوانه‌ای و بازنمایی آن‌ها همراه پیکره‌ها قطعاً تنها به خاطر کاربرد آن‌ها به عنوان جایگاه جلوس خدایان و شخصیت‌های اصلی است. تنها در هزاره اول پیش از میلاد است که فرمانروایان آشوری و بابلی اقدام به ثبت خراج گرفته شده از دشمنان شکست خورده خود می‌کنند و از این زمان است

* دانشیار دانشگاه الزهرا (س) (ghadadvar@yahoo.com)

** دانشجوی دکترای پژوهش هنر دانشگاه الزهرا (س) (Bita.Oliaee@gmail.com)

علامتی از وجود پشتی برای تکیه دادن به دست نیامده است. اما به احتمال زیاد از میزی پایه کوتاه برای نگهداری لوازم آرایش، آینه و به احتمال ضعیف برای صرف غذا استفاده می کردند. در این میان پادشاهان استثنا هستند؛ آن ها بر سریر شاهی و یا چهارپایه جلوس می کردند. در مهر های بین النهرین صحنه های مذهبی به گونه ای نقش شده اند که گاهی یک ستون، پیکره و یا درخت و یا هر عنصر مقدس دیگری در مقابل شخصیت اصلی قرار گرفته است. (Hayward, 1956: ۳۰۱).

تصویر (۱): اثر مهر، نمایش صحنه ضیافت. دو نوع چهارپایه در تصویر دیده می شود. چهارپایه ها و میزها دو شکل متفاوت دارند؛ گاهی مستطیلی هستند با واسطه های قطری و گاهی قطعات واسطه خم شده اند. اور، سلسله اول در هزاره سوم پیش از میلاد، موزه بریتانیا، لندن.

اوروک و جمدت نصر

نخستین فرهنگ رایج در سرزمین بین النهرین، تمدن سومری-اکدی است که "معبد آنا" (بانوی آسمان) سومری ها در حدود ۳ هزار پ. م و معبد سفید در "زیگورات آنو" در دوران جمدت نصر اکدی در شهر اوروک بازماندگان هنری آن زمان هستند. در آغاز دوران تاریخی اوروک چهارم (۲۳۰۰-۲۲۵ پ. م) و اوروک پنجم (۲۱۰۰-۲۱۵۰ پ. م)، نوع جدیدی از مهر به وجود آمد که توضیح در مورد هدف ساخت آن دشوار است و شاید بتوان گفت "هدف اصلی از ساخت این مهرها حفظ مایملک شخصی افراد" بوده باشد؛ هر چند که تفسیرهای بسیاری درباره آن ها بیان شده است. این مهرها از جنس سنگ بودند و ارتفاعی حدود ۰/۶ تا ۵ سانتی متر و قطری به اندازه ۱/۳ تا ۶/۶ سانتی متر داشتند. درباره کارکرد این مهرها گفته اند که "تجار محموله های صادراتی را درون کوزه ها، خمره ها، سبواها و مانند آن جای می دادند و مهر مخصوص خود را بر آن می غلتانند. شکسته شدن اثر مهر قبل از رسیدن محموله به مقصد به معنای دستبرد زدن به آن کالا محسوب می شد و خریدار می توانست از تحویل گرفتن آن خودداری ورزد." (مجیدزاده، ۱۳۷۶: ۶۱). مهر استوانه ای "به شکل غلتکی سنگی است که سطح استوانه ای آن در مقایسه با مهر مسطح فضای بیشتری برای ایجاد طرح فراهم می سازد. بخش مصور به صورت نواری به نقطه شروع خود باز می گردد و به هنگام غلتاندن مهر روی گل، نوار تزئینی پیوسته ای ایجاد می شود." (مورتگات، ۱۳۷۷: ۲۱).

تصویر (۲): استاندارد اور، شاه بر صندلی پشت - کوتاهی با پایه های به شکل حیوان نشسته است. هزاره سوم پیش از میلاد، موزه بریتانیا، لندن.

اگرچه موضوع صحنه های روی مهرهای استوانه ای دوره های اوروک چهارم و پنجم مذهبی است و بیشتر اطلاعاتی در مورد مراسم مذهبی آن زمان در اختیار ما قرار می دهد و نیز "بسیار کوچک هستند و تصاویر حالت پیش طرحی دارند" (Baker, ۱۹۶۶: ۱۶۲)، بیشترین اطلاعات ما از تمدن های یادشده به کمک آن ها به دست آمده است.

"با توجه به اینکه در این مهرها انواع اثاثیه به وفور تکرار شده اند، می توان ادعا کرد که این لوازم در حالتی حقیقی بازنمایی شده اند، و محدودیتی که در نمایش صندلی ها و چهارپایه ها دیده می شود گواهی می دهند که این قطعات حداقل برای اشخاص مهم، از همان دوران اولیه، مورد استفاده بوده اند." (Ibid, 164). "در سومر پیش از سلسله اول اور (اوایل هزاره سوم پ. م) بیشتر صحنه های مهرهای استوانه ای معطوف به نمایش مجالس مهمانی هستند که در آن ها

که تنها برای نمایش اثاثیه آن ها را نشان می دهند."

(Baker, ۱۹۶۶: ۱۷۸)

آنچه در عموم فرهنگ های بین النهرین مشترک است، وجود کاهن-شاهی است که در رأس حکومت قرار گرفته و به طور مستقیم و یا غیرمستقیم با جهان دیگر در ارتباط است و قوانین حیات را از نیروهای ماوراء الطبیعه اخذ می کند. آثار برجای مانده از مردمان آن سرزمین سرشار از پیکره های این حاکمان در حال نشسته و یا ایستاده است. سنگ های یادبود، لوح های نذری، کودوروها و مهرهای استوانه ای که خدایان و یا حاکمان را در صحنه های مختلف نشان می دهند، تنها مرجع ما در شناسایی مبلمان و به ویژه نشیمنگاه های بین النهرینیان است. "شیوه زندگی در بین النهرین با وفور خاک و کمبود سنگ منطبق شده بود. بافته ها حاکی از آن است که مردمان عادی در آن سرزمین بر خاک، حصیرها و فرش ها می نشستند. هیچ

تصویر (۳): اثر مهر استوانه ای، معروف به مجموعه دم-خوکی، چهارپایه ها یا پایه های حیوانی، دوران جمهدت نصر، کتابخانه پیرپونت مورگان، نیویورک، طرح خطی سمت راست مربوط به سلسله اول مصر و طرح سمت چپ به بین النهرین تعلق دارد.

تصویر (۴): اثر مهر استوانه ای، چهارپایه ها با پایه های قائم و ساختار قابی شکل. هزاره سوم پیش از میلاد، کتابخانه پیرپونت مورگان، نیویورک.

تصویر (۵): اثر مهر استوانه ای از جنس سنگ لاجورد، صحنه ضیافت با سه نوع چهارپایه و یک میز. ارتفاع: ۸۱.۳ سانتی متر، قطر: ۹.۱ سانتی متر. هزاره سوم پ. م، موزه دانشگاه پنسیلوانیا، فیلادلفیا.

دید می شوند. همچنین اشاره ای به پشتی های ابتدایی شده است. طراحی مهارت بالایی را نشان می دهد. (Ibid, 165). به نظر می رسد در شکل شماره پنج که اکنون در موزه دانشگاه فیلادلفیا نگهداری می شود، ااثیه از شاخه های کوچک و یا قطعات چوب با مقطع گرد ساخته شده باشند. در کنارها قطعات واسطه خم شده دیده می شود؛ همچنین دو شکل کروی نقش شده اند که به عنوان تزئین در صندلی های شیوه "نیابت سلطنت انگلیس"^۲ در اوایل قرن نوزدهم نیز به کار می رفتند (شکل ۵).

پیکره های نشسته بر روی چهارپایه ای و در حال نوشیدن همراه با ظروفي لوله ای شکل دیده می شوند. (Hayward, 1956: ۳۰۱) (شکل ۱).

آثار هنری متنوعی از مقبره سلطنتی اور مربوط به سلسله سوم کشف شده است؛ همچون گلدان هایی از جنس طلا و نقره و مس، جواهرات، خنجرهای طلاکوب، و سرپوش هایی از برگ های طلائی که با سنگ لاجورد و عقیق آراسته شده اند. در میان این گنجینه، شیئی مکعب شکل به نام "استاندارد اور" وجود دارد که در یک طرف آن صحنه جنگ و در سمت دیگر جشن پس از پیروزی تصویر شده است. به احتمال زیاد این شیء در رژه های نظامی حمل می شده است. این لوحه مجموعه ای از انواع لوازم باستانی همچون جام، صندلی، چنگ و وسایل باربری را نمایش می دهد (شکل ۲). در این لوحه صحنه ضیافتی ترسیم شده است که "شاه و مهمانانش روی چهارپایه ای با پایه ای حیوانی نشسته اند. نشیمنگاه به احتمال زیاد از جنس حصیر است. این نوع بافت حصیری هنوز هم در عراق در ساخت سبد کاربرد دارد. بازوی راست شاه بر پشتی کوتاه چهارپایه قرار گرفته است؛ در حالی که صندلی مهمانان پشتی ندارد." (Baker, 1966: ۱۶۱).

از تعداد بی شمار مهرهایی که از دوران جمهدت نصر به دست آمده است، گروهی از اشخاص دیده می شوند که بر چهارپایه ها و یا نیمکت هایی نشسته و یا چمباتمه زده اند. آثار به دست آمده از ااثیه این دوران که هم زمان با سلسله اول مصر است، شباهت هایی را میان این دو تمدن در قرن چهارم پیش از میلاد تأیید می کند (شکل ۳). این شباهت ها در دوره های بعد نمود بیشتری می یابند. علاوه بر روابط تجاری که میان این دو تمدن بوده است و همچنین ارتباطی که هر دو با کنعانیان داشته اند، فرستادن هدایا نیز میان حاکمان بابل و آشور مرسوم بوده است و البته بعید نیست که پیش از این نیز بوده باشد. در "مجموعه دم خوکی"^۱ شخصیت مرکزی بر روی چهارپایه ای با پایه ای حیوانی نشسته است. تصویر بسیار مبهم است؛ اما جزئیاتی که در نمایش ساختار پایه های چهارپایه به کار رفته و آگاهی از اینکه در آن زمان پایه هایی به شکل پای گاو نر رایج بوده است، آشکار می کند که همانند تمدن مصر در اواخر هزاره چهارم پیش از میلاد، چنین چهارپایه هایی در بین النهرین نیز رواج داشته اند (شکل ۳). در شکل شماره چهار متعلق به ۲۶۰۰ پ. م، چهارپایه ها به صورت ساختاری قابی شکل با پایه های قائم و دو واسط افقی دیده می شوند. "میان نشیمنگاه که منحنی است و شیئی به سوی پایین دارد و عنصر واسط فوقانی، قطعات نگهدارنده عمودی

I-Tailseries-Pig.

۲- شیوه های تزئینی و ااثیه خانه که در دوران نیابت سلطنت جرج چهارم (۱۸۱۱-۱۸۲۰) در انگلستان معمول بود و شیوه ای اختلاطی از نفوذ هنر یونان، مصر باستان و روکوکو است.

رشته‌های جدید هنری همچون پیکر تراشی سه بعدی با موضوعات انسانی و حیوانی و ساخت سنگ یادبودها و نقش برجسته‌ها آغاز شد و به صورت الگویی در دوره‌های بعد به کار رفت. در این میان سنگ یادبودها که "تخته سنگ‌های قائم و اسرار آمیزی هستند که در ابتدا از آن برای ثبت اخبار به شکل مصور و سپس برای گزارش مکتوب کارهای پادشاه استفاده می‌شده است" فراوان یافت شده است (مورتگات، ۱۳۷۷: ۲۹). از این دوران، در معبد ایشتار در "ماری" پیکره نشسته "ابی ایل" یافت شده است که به بهترین شکل وجود نشیمنگاه‌های حصیری استوانه‌ای شکل با سطح مقعر را که همچنان در عراق رایج‌اند، نشان می‌دهد (شکل ۷). در همین سایت نمونه دیگری نیز وجود دارد که تصویر زنی را نشان می‌دهد که بر چهارپایه‌ای با پایه‌ای به شکل حیوانی نشسته است. این چهارپایه یادآور استاندارد اور است (شکل ۸). پس از جمدت نصر، خاندان سومری دوباره به حکومت می‌رسند و بار دیگر هنر در جهت بیان مفهوم روحانی خدا-شاه به کار می‌رود. از آثار مهم این دوره، لوحه‌های نذری هستند که نقش مایه اصلی آن‌ها را همچون تمام آثار هنری پیشین،

شکل ۶: اثر مهر استوانه‌ای، دو چهارپایه با ساختار قابی شکل باز نمایش داده شده است. آکد، حدود ۲ هزار پ. م، موزه بریتانیا، لندن

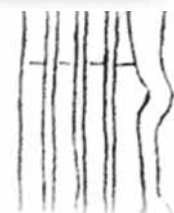
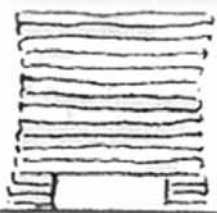
در شکل شماره ۶ موسوم به "مهر اغواگر" (محل نگهداری موزه بریتانیا) چهارپایه‌ها همان شیوه مهرهای دم-خوکی متعلق به هشتصد سال پیش از آن زمان را بازنمایی می‌کنند. در صندلی‌ها و چهارپایه‌هایی که از بین‌النهرین پیش از عصر آشوری شناسایی شده‌اند، تغییرات بسیار کمی دیده می‌شود و غالب آن‌ها تکرار سنت‌های پیشین هستند. در عصر جمدت نصر و در محوطه‌ای میان کیش و بابل،

شکل ۸: مجسمه زن نشسته بر صندلی با پایه‌های حیوانی شکل، از جنس سنگ، ماری، هزاره سوم پ. م، موزه لوور، پاریس.

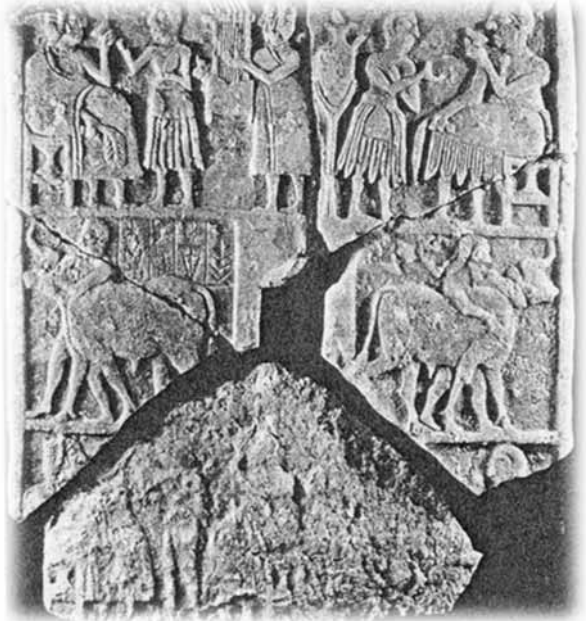
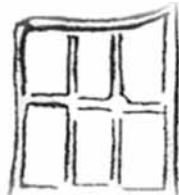

شکل ۷: مجسمه ابی ایل، از جنس مرمر سفید، معبد ایشتار، ماری. ارتفاع: ۵.۵۲ سانتی متر، هزاره سوم پ. م، موزه لوور، پاریس.

شکل ۱۰: اثر مهر استوانه‌ای. حضور چهارپایه‌ای مشبک با شش قطعه مساوی در کنارها. آکد قدیم، کتابخانه پیرپونت مورگان، نیویورک.

شکل ۹: لوح نذری، از جنس سنگ. ۴/۲۴ در ۵۷/۲۸ سانتی متر. معبد اینانا در نینور، هزاره سوم پ.م، موزه عراق، بغداد.

شکل ۱۱: گودآنشسته بر چهارپایه، عصر گوتی‌ها، لاگاش. ارتفاع: ۶۳.۹۳ سانتی متر. موزه لوور، پاریس.

پوشش سقف و غیره استفاده می‌شود. همان‌طور که "در صندلی‌هایی به نام کرسی جرید که معمولاً در قهوه‌خانه‌های روستایی نزدیک بغداد و بابل استفاده می‌شوند" دیده می‌شود. (Ibid, 170)

دوره لاگاش (۲۱۱۴ پ.م)

پیکره‌های نشسته گودآ که به عصر پس از آکد قدیم و پیش از تأسیس سلسله بابل قدیم تعلق دارند، در تلو کشف شده‌اند و اکنون در موزه لوور نگهداری می‌شوند. این پیکره‌ها که به بزرگ‌ترین شاه محلی لاگاش تعلق دارند، از سنگ دیوریت ساخته شده‌اند و گرمی و احساس آثار دوره اور اول را تداعی می‌کنند (شکل ۱۱). "پاتسی گودآ روی نوعی از صندلی خمیر مانند نشان داده شده است که به نظر می‌رسد شبیه مبل

صحنه‌های ضیافت تشکیل می‌دهد. در مرکز این صحنه‌ها زن یا مردی بر صندلی و یا چهارپایه‌ای نشسته‌اند و مهمانان نشان روبه‌رو به حالت نشسته و یا ایستاده قرار دارند. در بیشتر این مجالس رامشگران و نوازندگانی با چنگ‌هایشان تصویر شده‌اند. در لوحه نذری مربوط به ۲۷۰۰ پ.م از معبد اینانا در نینور، که امروز در موزه عراق است، چهارپایه‌هایی با پایه‌های قائم و کلفتی رسم شده‌اند که قطعه‌ای به عنوان نگهدارنده به طور عمودی و به شکل گلدان میان نشیمنگاه و قطعه واسطه متقاطع قرار گرفته و احتمالاً از جنس چوب است (شکل ۹).

عصر سارگون (۲۳۰۰ پ.م)

در عصر آکدی‌ان چهارپایه‌هایی با چارچوب مکعب شکل ظهور می‌کنند که در کنار به مربع‌های کوچک‌تر و یا قطعات مستطیلی در تعداد چهار، دوازده و یا شانزده تایی تقسیم شده‌اند و اغلب ابعادی متساوی دارند (شکل ۱۰). "این قطعات کوچک با تعداد و شکل‌های متنوع، طرحی شبکه‌ای شکل دارند که یکی از شیوه‌های رایج آن زمان است." (Baker, 1966: 169). دقت حکاک در بازنمایی پایه‌ها استفاده از سه نوع ماده را در ساخت این چهارپایه‌ها تأیید می‌کند: چوب، نی و به ویژه پوشال‌های ساقه درخت خرما که هنوز هم از لیاف بافته شده آن در تهیه انواع سبدها، چادر،

شکل ۱۴: پیکره نشسته شاهزاده اشوننا، سنگ دیوریت. شوش، ارتفاع: ۸۸ سانتی متر، موزه لوور، پاریس.

شکل ۱۳: قسمت فوقانی سنگ یادبود حمورابی، از سنگ دیوریت. خدای خورشید بر سریر شاهی به شکل طاق‌های مربع نشسته است. ارتفاع این بخش: ۶۵ سانتی متر. یافت شده از شوش، موزه لوور، پاریس.

شکل ۱۲: بخش از سنگ یادبود اورنامو. سنگ آهک. ارتفاع حدود ۳ متر. موزه دانشگاه پنسیوانیا، فیلادلفیا.

می دهد. دو چهارپایه نقش اورنامو و حمورابی مشابه یکدیگر رسم شده اند.

از دیگر آثار هنری بابل قدیم، پیکره نشسته ای از نوع پیکره های شاهزاده اشوننا است که در شوش کشف شده است و اکنون در موزه لوور قرار دارد (شکل ۱۴). این اثر نیز مانند منشور حمورابی از سنگ دیوریت ساخته شده است. "در این عصر پیکره ساز نه فقط به خلق پیکره خدایان همت گماشت، بلکه به بیان مفهوم پادشاهی، آن گونه که در دوره های قبل وجود داشت نیز پرداخت." (همان، ۱۶۸).

دسته داری با پشتی گرد باشد. این نقش در لوحه تلو در عراق کشف شده است و احتمالاً به آرامگاه سلطنتی اور مربوط است." (Hayward, 1965: ۳۰۱).

اور سوم و بابل قدیم (۲۱۰۰ تا ۱۶۰۰ پ.م)
سنگ یادبود بزرگ اورنامو تصویر مهم دیگری ارائه می کند که حاوی نقش خدای نشسته بر چهارپایه ای متفاوت است. برخی باستان شناسان بر این باورند که این چهارپایه ها از دروازه های شهرها و شیوه معماری آن دوره تأثیر پذیرفته است. این سنگ که مربوط به سلسله سوم است و در معبد نانا در اور کشف شده، دارای موضوعی مبنی بر اجرای مراسم مذهبی است که فرمانروا در مقام سازنده معبد در آن نقش شده است (شکل ۱۲).

کاسی ها و بابل میانه (۱۰۵۰ تا ۱۶۰۰ پ.م)
در عصر بابل میانه، یعنی زمان فرمانروایی کاسی ها کودوروها رواج فراوان می گیرند. "کودورو" به معنای مرز است و در ذهن با ستون های سنگی دوران باستان ارتباط می یابد. اهمیت واقعی و رسمی و تاریخی آن ها بیشتر به متن کامل کتیبه میخی، که تمام بخش اصلی سطح را پوشانده است، بستگی دارد تا به نقوش برجسته مذهبی نمادین و یا اسطوره ای-تاریخی که با شیوه ای هنرمندانه حکاکی شده است. کودوروها گزارشی از قدرت فتودالی پادشاه هستند. در کودورویی که ملیشهو برای دخترش برافراشته است، دختر خود را به سوی الهه بر تخت نشسته هدایت می کند. الهه نانا بر روی صندلی ای شبیه معبد که روی پایه ای با پاهای شیر قرار دارد، جلوس کرده است (همان، ۱۹۱) (شکل ۱۵).

فرهنگ بابل قدیم با حمورابی شکوفا می شود. وی با ایجاد قلمرو پادشاهی یکپارچه، حکومتی تأسیس کرد که از حلب تا لارسا و از ساحل مدیترانه تا کوه های مرزی ایران گسترش داشت. از مهم ترین آثار این دوره، سنگ یادبود منشور حمورابی است که در سیپار، شهر رب النوع خورشید، برپا شده بود (شکل ۱۳). این نقش برجسته تصویر مقتدرترین فرمانروای کنعانی را در مقابل "رب النوع جلوس کرده روشنایی و درستکاری" (مورتگات، ۱۳۷۷: ۱۶۱) نشان

آشور جدید (۱۰۰۰-۶۲۶ پ.م)

کاهش پیکره‌های نشسته بر تخت‌های شاهی و یا بازنمایی اثاثیه در عصر آشور و بابل جدید موجب پدید آمدن این سؤال می‌شود که آیا این امر - دست کم تاحدی - ناشی از دین یهود و مخالفت آشکار آن با "تصاویر منقوش" نیست. احکام ده‌گانه موسی نه تنها ساخت خدایان را منع کرده بود، بلکه با هر آنچه "مشابه چیزی که در بهشت و یا در زیر زمین است" نیز مخالفت می‌کرد (اکسودوس، ۲۰: ۴) [MI]. "هر چند که در حقیقت این ممنوعیت به طور قاطعانه اجرا نمی‌شد، اما بازنمایی‌های تصویری در این عصر بسیار کم شده‌اند. به طوری که حتی شاهان آشوری نیز به صورت محدود در مجسمه‌های نینوا و خراساباد به صورت نشسته بر تخت‌های شاهی نشان داده شده‌اند." (Baker، ۱۹۶۶: ۲۱۴)

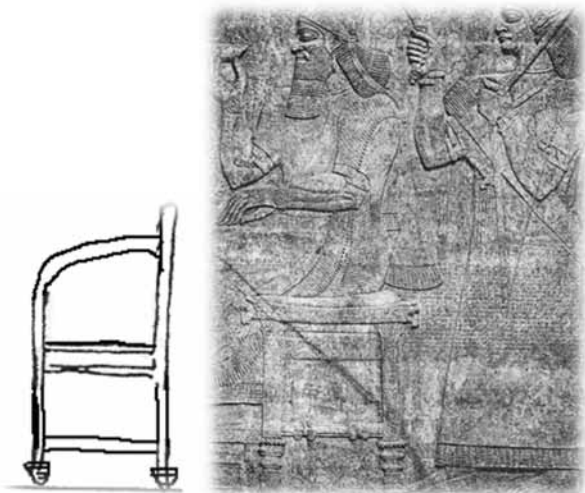
مبلمان عصر آشور به ویژه آشور جدید، یعنی بین قرن هفتم و نهم پیش از میلاد، ادامه و تلفیق سبک فرهنگ‌های پیشین است. "لوحی از دیواره کاخ سناخریب پیدا شده که شاه را نشسته بر تخت شاهی در حال پذیرش هیئت نمایندگان نشان می‌دهد. در قسمت پایین صحنه، شش شکل شبیه کندوی عسل نقش شده که به احتمال زیاد نمود چادرهای صاحب منصبان است و درون هر کدام یک یا دو ائاثیه قرار دارد. این صحنه اشاره دارد به لشکرکشی سناخریب و لوازمی که از شهرهای مورد تهاجم به غارت گرفته شده‌اند. در دوران لشکرکشی‌های طولانی، زمانی که سپاه برای مدتی طولانی برای محاصره شهری اردو می‌زد، از لوازمی که نشان داده شده استفاده می‌کرد. به نظر می‌رسد این ائاثیه جزئی از لوازم عادی مسافرتی صاحب‌منصبان ارتش باشد." (Baker, 1966: ۲۰۴) (شکل ۱۶). آشور بانپال فهرستی از آنچه غارت کرده است ارائه می‌دهد که در میان آن "صندلی‌هایی از جنس آبنوس و شمشاد" وجود دارند. در جایی دیگر به خراجی که از سرزمین بیت‌آدین در سوریه گرفته شده اشاره می‌کند و از "صندلی طلا و نقره کوب از جنس عاج" یاد می‌کند. سارگون دوم در شمارش آنچه از جنگ با اورارتو به غنیمت گرفته است، به "تختی از چارچوبی نقره‌ای که محل استراحت شاه بوده و با سنگ‌های قیمتی و طلا نشان شده است" اشاره می‌کند.

طرح فیگوراتیو سم بز، یکی از طرح‌های مورد علاقه آشوریان است که در مهرهای دوره‌های پیشین دیده نشده است (شکل ۱۷). این طرح در شیوه کلاسیک یونان ادامه می‌یابد. در این دوره، پستی‌های بلند و قطور و نیز پایه‌هایی مانند پای شیر بسیار رایج‌اند.

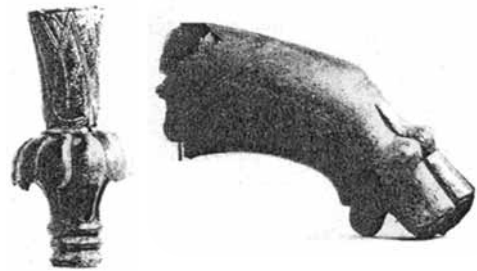
صفحاتی شامل مبلمان‌های جالب و قابل توجه در موزه عراق وجود دارند که مربوط به عصر نمرود هستند. دو شخصیت میانی این لوحه زنانه هستند که شکل سمت چپ بر روی نشیمنی منگوله‌دار و شکل سمت راست بر چهارپایه‌ای با پایه‌های قائم نشان داده شده است. در هر دو زیرپایی برای استراحت پا به چشم می‌خورد (شکل ۱۸).

شکل ۱۵: کودوری ملیشوی دوم، سنگ دیوریت. شوش، ارتفاع: ۹۰ سانتی متر، موزه لوور، پاریس.

شکل ۱۶: سنگ برجسته از کاخ نمرود. شاه آشور بانپال دوم بر سریر شاهی که حاشیه‌هایی به صورت نوار از آن آویزان هستند نشان داده شده است. موزه بریتانیا، لندن.

شکل ۱۷: پایه صندلی از جنس عاج و به شکل پای شیر، از نمرود. حدود قرون ۸ و ۹ پ.م، موزه بریتانیا، لندن.

بابل جدید (۱۳۵۰ - ۵۳۹ پ.م)

در دوران آشور و بابل جدید، از صندلی و میز برای نمایش صحنه‌های مربوط به صرف غذا استفاده شده است. صندلی‌ها اغلب پشتی‌های بلند و متنوعی مانند امثال مصری خود دارند؛ ولی از این دوران صندلی‌هایی با پشتی‌های منحنی و متناسب با فرم بدن که در مصر مرسوم است - با وجود روابط تجاری میان این دو سرزمین - در بین‌النهرین پیدا نشده است. صندلی‌های بین‌النهرین به گونه‌ای هستند که فرد هنگام نشستن بر آن‌ها به صورت عمود و راست دیده می‌شود (Baker, 1966: ۲۰۵).

در شکل شماره نوزده متعلق به سناخریب، ماده جدیدی برای ساخت سریر شاهی استفاده شده است؛ ماده‌ای که به بامبو شباهت زیادی دارد. نیز، طرح کاج وارونه برای پایه صندلی استفاده شده است که در عصر آشور مرسوم بوده است. آنچه در تصویر جالب است، پیکره‌هایی هستند که به عنوان تزئین و واسط میان قطعات دسته صندلی به کار رفته‌اند و احتمالاً از عاج یا برنز ساخته شده‌اند (شکل ۱۹).

نتیجه‌گیری

بنا بر آنچه گفته شد غالب صحنه‌هایی که در آن‌ها فرد به حالت نشسته ترسیم شده است، بسیار منظم و خشک هستند. این امر که نمودار تجملی بودن استفاده از صندلی‌ها و چهارپایه‌ها در تمدن‌های اولیه است، حضور این گونه وسایل را تنها در مراسم رسمی همچون ضیافت‌ها، معرفی جانشینان و نیایش‌ها توجیه می‌کند. اشخاصی که به صورت نشسته نقش شده‌اند، اغلب خدایان یا پادشاهان هستند و همان‌طور که سارگون دوم نیز به نوعی به آن اشاره کرده است، هریک از آن‌ها نشیمنگاه مخصوص به خود داشته‌اند. نیز، حاکمان برای عقد پیمان دوستی این اثاثیه را به حاکمان سرزمین‌های دیگر پیشکش می‌کردند. اثاثیه نام برده در طول زمان با وجود حفظ ساختارهای اولیه، تغییرات بسیاری نیز در مقایسه با تمدن‌های پیش از خود داشته‌اند که اگر در مقیاس کلان (از عصر اوروک تا آشور) در نظر گرفته شود، بسیار تأمل برانگیز است.

منابع

- ۱- مورتگات، آنتون، (۱۳۷۷)، هنر بین‌النهرین باستان، مترجمان زهرا باستی و محمدرحیم صراف، سمت، تهران.
- ۲- مجیدزاده، یوسف، (۱۳۷۶)، تاریخ و تمدن بین‌النهرین، مرکز نشر دانشگاهی، تهران.
- 3- Baker, Hollis S, (1966) Furniture in the Ancient World, The Connoisseur, London.
- 4- Hayward, Helena, (1965) le Meuble dans le Monde, Flammarion, Paris.
- 5- Lloyd, Seton, (1965) the Art of the Ancient near East, Thames and Hudson, Britain.
- 6- Granz, Galen, (1999) "the Alexander Technique in the world of design: posture and the common chair", in Journal of Bodywork and Movement Therapies, April: 2002, pp. 95-97.
- 7- Wilhelm, Gernot, (2005) "Schrift und Bild im Alten Orient" in Akademie - Journal, 1/2005, pp. 10 - 16.
- 8- <http://www.curtin.edu.au/curtin/dept/physio/pt/staff/straker/LSScholarship.html>

شکل ۱۸: لوحه از جنس عاج، زن نشسته بر سریر منگوله دار. ارتفاع: ۷۴/۱۱ سانتی متر. از نمرود. موزه متروپولیتن، نیویورک.

شکل ۱۹: لوح برجسته، سریر شاهی سناخریب از نینوا. موزه بریتانیا، لندن.